

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені
Володимира Винниченка

Кафедра *філософії, політології та психології*

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Факультети: *всі факультети.*

Форма навчання: *денна/заочна*

Кропивницький – 2022-2023

Робоча програма з філософії наукового пізнання для магістрів

Розробник: доктор філософських наук, професор кафедри філософії, політології та психології Харченко Ю.В.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри філософії, політології та психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Протокол від “5” серпня 2022 року № 1

В. о. завідувача кафедри: доцент Харченко Ю.В.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		<u>Денна/заочна форма</u>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: <i>всі галузі</i>	<u>Нормативна</u>
	Спеціальності: <i>Всі спеціальності</i>	
Загальна кількість годин – 90	<i>другий (магістерський) рівень вищої освіти</i>	Лекції <i>20 год/ 6 год</i>
аудиторних – 34 самостійної роботи студента – 56		Практичні, семінарські <i>14 год/4 год</i>
		Консультації <i>10 год/4 год</i>
		Самостійна робота <i>56 год/80 год</i>
		Індивідуальні завдання: <i>0 год</i>
		Вид контролю: <i>залік</i>

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Філософія наукового пізнання» є виявлення специфіки інтелектуальної діяльності в умовах нового типу суспільства (багатоаспектного), що формується.

Завдання:

- Показати, що наукове пізнання як в давнину й протягом усієї історії людства, так і в сучасних умовах є не лише особливою практикою, а і найвищою сферою інтелектуальної творчості;
- Сприяти розумінню того, що наукове пізнання є значущим як в побутовому житті, так і в усіх інших соціальних сферах, адже сприяє вдосконаленню техніки і технологій;
- Спонукає студентів до ґрунтовного аналізу, до вироблення наукової рефлексії;
- Довести, що застосування наукових методів та знань може допомогти кожній людині стати професіоналом у будь-якій сфері діяльності;
- Виховати свідоме ставлення до інформації, виробити науковий підхід до її відбору з огляду на те, що в сучасних умовах кількість інформації нівелює її якість, а основними домінантами суспільного буття стають: містифікація, потворення фактів, масовість, стереотипність мислення, інформаційне насилля, інфляція слова тощо.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- понятійно-категоріальний апарат філософії наукового пізнання;
- предмет, метод, функції філософії наукового пізнання;
- особливості та ключові аспекти гносеології та епістемології, методології, логіки;

вміти:

- грамотно застосовувати понятійно-категоріальний апарат;
- поставити й аналізувати наукову проблему, застосовувати методи наукового пізнання, розрізняти основні методологічні принципи й підходи. формувати особливу культуру мислення;

розуміти що таке:

- ✓ здатність до рефлексії;
- ✓ вироблення творчих підходів до розв'язання завдань;
- ✓ евристичний спосіб мислення;
- ✓ розуміння цінності теоретичної та експериментальної науки;
- ✓ новаторський підхід до вибору фундаментальних філософських методологічних принципів;
- ✓ розуміння універсальних малих і великих законів діалектики, законів природи;
- ✓ ефективний відбір методологічних класифікацій, науково-теоретичних та науково-практичних методів;
- ✓ підбір спеціальної методології;
- ✓ розуміння структури наукового пізнання.

Сформовані компетентності:

ІК Здатність розв'язувати комплексні теоретичні та практичні задачі і проблеми під час професійної діяльності або в процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов та вимог.

ЗК1 Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК2 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК3 Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК4 Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК5 Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8 Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.

ЗК9 Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

СК6 Здатність використовувати для дослідження теоретичні та методологічні підходи науки, міждисциплінарних досліджень.

СК7 Здатність здійснювати прикладні аналітичні дослідження проблем, професійно готувати аналітичні матеріали та довідки.

СК10 Здатність до самонавчання, підтримки належного рівня знань,

Програмні результати навчання відповідні компонентам освітньої програми:

РН 3 Застосовувати сучасні наукові підходи, методології та методики для дослідження проблем

РН 7 Оцінювати та аналізувати проблеми та ситуації, пропонувати нові підходи

РН 14 Оцінювати результати власної роботи і відповідати за особистий професійний розвиток

3. Програма навчальної дисципліни

Вступ. Вивчення курсу «Філософія наукового пізнання» є важливим чинником інтелектуального та духовного розвитку студентства, формуванням у студентів здатності до адекватного розуміння та розв'язання теоретичних, методологічних, світоглядних проблем сучасної науки.

Запропонована програма створена таким чином, щоб надати студентам цілісний виклад основних проблем філософії наукового пізнання на рівні об'єктивного, ідеологічно незаангажованого сучасного бачення проблем сучасної науки. Водночас програмою передбачено ознайомити студентів із наявною різноманітністю сучасних наукових та філософських концепцій, щоб розкрити поліфонізм і плюралізм наукового та філософського мислення, надати можливість їхнього альтернативного сприйняття. Курс покликаний синтезувати набуті знання з фахових та гуманітарних дисциплін у цілісне світосприйняття з метою створення підґрунтя методологічного та гуманітарного компонентів магістерського рівня підготовки спеціалістів.

Філософія наукового пізнання

ЛЕКЦІЇ

Тема: Філософія наукового пізнання та коло її проблем

1. Сутність філософії наукового пізнання.
2. Предмет, завдання, функції філософії наукового пізнання.
3. Кібернетика, генетика, біологія в контексті становлення нової наукової парадигми та її оцінка філософією наукового пізнання.
4. Рівні наукового пізнання: емпіричний і теоретичний. Єдність емпіричного і теоретичного, теорії та практики. Проблема матеріалізації (об'єктивації) теорії. Умови матеріалізації теорії.

Тема: Вплив філософії наукового пізнання на формування наукової картини світу

1. Світоглядне значення наукової картини світу.
2. Проблема наукової картини світу в контексті історії.
3. Механістична картина світу та її теоретичні і соціокультурні наслідки. Електродинамічна картина світу. Квантово-релятивістська картина світу та її філософські засади.
4. Суперечність між гносеологічними і онтологічними засадами квантово-релятивістської картини світу.
5. Ідеї космізму (К.Циолковський, А.Чижевський) та їхнє значення для формування сучасної наукової картини світу. Ноосферні ідеї В.Вернадського. Пасіонарність і коеволюція як актуальні проблеми філософії науки XXI століття (Л. Гумільов).

Тема: Редукціонізм. Синергетика: їхні можливості і межі.

1. Феноменологія та її роль. Поняття «феноменологічна редукція».
2. Синергетика як нове світобачення. Руйнування звичних уявлень про світ. Хаос в якості створюючого начала.
3. Закономірність і випадковість. Шляхи розвитку складноорганізованих систем. Механізм локалізації (виникнення структур та їх еволюція).
4. Принципи оперування складними системами та керування ними.
5. Синергетика як спосіб розкриття закономірностей і умов протікання швидких лавиноподібних процесів та процесів нелінійного самостимулюючого зростання.

Тема: Раціональність як спосіб відношення людини до світу.

1. Структура і типологія раціональності. Багатоманітність форм раціональності.
2. Класична і некласична раціональність: розум і культура. Детермінанти розвитку наукової раціональності.
3. Історичні типи наукової раціональності. Глобальні наукові революції і зміна історичних типів наукової раціональності. Класичний ідеал раціональності і його втілення в історичному типі раціональності класичної науки. Виявлення обмеженості класичному ідеалу раціональності під час наукової революції початку XX століття.
4. Некласична і постнекласична наукова раціональність.

Тема: Наукове пізнання як сфера творчості. Сенс діяльності та моральна відповідальність ученого дослідника. Парадоксальність знання.

1. Вхідження у сферу наукової діяльності. Виявлення наукових спрямувань, що визначають характер діяльності ученого.
2. Пошук наукових проблем. Виявлення закономірностей наукового пізнання пов'язаних з повторюваністю явищ.
3. Спостереження, експеримент, аналіз. Обґрунтування висновків.
4. Поняття «знання». Цінність знання. «Знання»та «незнання».

Тема: Учення про наукові традиції (Т. Кун, І. Лакатос). Обмеженість наукових традицій.

1. Новації в науці: створення нових теорій; виникнення нових дисциплін.
2. Місце новацій у: постановці нових проблем; побудові нової класифікації або періодизації; розробці нових експериментальних методів дослідження.
3. Наукові революції як види новацій. Суперечливий характер взаємовпливу новацій й революцій. Наукові революції як способи перебудови наукових традицій та як форми трансформації світоглядних і методологічних засад науки, стилів мислення.
4. Конкретно наукові й загальнонаукові революції. Спеціальнонаукові й загальнонаукові аспекти революції.
- 5.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Теоретична частина						
1. Основна проблематика філософії наукового пізнання						
Тема 1. <i>Філософія наукового пізнання та коло її проблем</i>		4/1	2/1			10/20
Тема 2. <i>Вплив філософії наукового пізнання на формування наукової картини світу</i>		4/1	2/1			10/20
Тема 3. <i>Редукціонізм. Синергетика: їхні можливості і межі</i>		4/1	2/1			10/20
2. Формування ключових принципів філософії наукового пізнання						
Тема 4. <i>Раціональність як спосіб відношення людини до світу</i>		4/1	2/1			10/10
Тема 5. <i>Наукове пізнання як сфера творчості. Сенс діяльності та моральна відповідальність ученого дослідника. Парадоксальність знання</i>		2/1	4/0			10/5
3. Перспективи філософії наукового пізнання						
Тема 6. <i>Учення про наукові традиції (Т. Кун, І. Лакатос). Обмеженість наукових традицій</i>		2/1	2/0			6/5
Усього годин орієнтовно:	90	20/6	14/4			56/80

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1. Теорія і практика у філософії наукового пізнання		
1.	Тема: Специфіка теоретичного пізнання та його форми. 1. Співвідношення раціональної та ірраціональної, інтуїтивної та дискурсивної (логічної) сторін пізнання. 2. Структурні компоненти теоретичного пізнання: проблема, гіпотеза, теорія, закон. Закон як ключовий елемент	6/1

	наукової теорії. Класифікація законів. 3. Структура і функції наукової теорії. Основні елементи структури теорії: вихідні основи (фундаментальні поняття, принципи, закони, рівняння, аксіоми), ідеалізований об'єкт, логіка теорії, філософські настанови, соціокультурні та ціннісні фактори, сукупність законів і тверджень, виведених як наслідки з основоположень.	
2. Місце наукової теорії у філософії наукового пізнання		
2.	Тема: Специфіка та структура наукових теорій. Основні типи теорій. 1. Емпіризм і схоластичне теоретизування. Прийоми і засоби емпіричного дослідження: опис, порівняння, вимірювання, спостереження, експеримент, аналіз, індукція. 2. Факт як найважливіший елемент емпіричного дослідження. Фактуалізм і теоретизм у розумінні природи факту. Емпіричні узагальнення.	6/1
3. Роль класичної та некласичної науки у контексті становлення філософії наукового пізнання		
3.	Тема: Причинність і необхідність в класичній та некласичній філософії наукового пізнання. 1. Лапласівський детермінізм і динамічні закони. 2. Ймовірна причинність в некласичній філософській науці: статистичні закони як зв'язок необхідного і випадкового. 3. Проблема скінченності і нескінченності простору і часу в контексті космологічних уявлень: класичних (Ньютон), релятивістських (Ейнштейн, Фрідман), сучасних (Вайнберг, Лінде). Проблема незворотності часу в класичній і некласичній фізиці.	2/2
РАЗОМ орієнтовно:		14/4 год.

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1. Проблеми і перспективи філософії наукового пізнання		
1.	Тема: Епістемологічні характеристики наукової раціональності. 1. Ідея об'єктивізму в традиційній епістемології. Критика об'єктивізму філософами феноменологічного та аналітичного напрямів. 2. Суб'єктивна і комунікативна раціональність. Істина і цінності. 3. Раціональність в когнітивних і соціальних системах. Соціокультурні та екзистенційні передумови кризи наукової раціональності. 4. Наука як форма панування і фактор відчуження. Проблема налагодження зв'язку наукового пізнання з життєвим світом людини. 5. Наукова раціональність і техніка. Технізація і життєвий світ. Раціоналістичний проект модерну та його критика.	56/80

	6. Сучасна філософія наукового пізнання на шляху до нового розуміння наукової раціональності.	
РАЗОМ:		56/80 год.

7. Індивідуальні завдання

Не передбачено

8. Методи навчання

Основні форми освітнього процесу при вивченні дисципліни «Філософія наукового пізнання»:

- навчальні заняття;
- самостійна робота студентів;
- робота в науковій бібліотеці ЦДПУ імені В. Винниченка та мережі Інтернет;
- контрольні заходи.

Види навчальної роботи студентів:

- лекція з використанням структурно-логічних схем;
- семінарське заняття;
- консультація;
- залік.

У процесі вивчення дисципліни «Філософія наукового пізнання» застосовуються наступні методи навчання:

За типом пізнавальної діяльності:

- пояснювально-ілюстративний;
- репродуктивний;
- проблемного викладу;
- дослідницький;
- відповідно до логіки пізнання:
- аналітичний;
- індуктивний;
- дедуктивний;

За основними етапами процесу:

- формування знань;
- формування умінь і навичок;
- застосування знань;
- узагальнення;
- закріплення;
- перевірка;

За системним підходом:

- стимулювання та мотивація;
- контроль та самоконтроль.

За джерелами знань:

- словесні – розповідь, пояснення, лекція;
- наочні – демонстрація, ілюстрація.

За рівнем самостійної розумової діяльності:

- проблемний;
- частково-пошуковий;
- дослідницький;
- метод проблемного викладання.

9. Методи контролю

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу здійснюється шляхом поточного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

9.1. ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ

Поточний контроль – це оцінювання навчальних досягнень студента (рівень теоретичних знань та практичні навички з тем дисципліни) під час проведення аудиторних занять, організації самостійної роботи, на консультаціях (під час відпрацювання пропущених занять чи за бажання підвищити попереднє оцінювання) та активності студента на занятті.

Поточний контроль реалізується у формі опитування, виступів на семінарських заняттях, експрес-контролю, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання студентом тощо.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання;
- усна доповідь;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття.
- аналіз джерельної та монографічної літератури;
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо);
- самостійне опрацювання тем;
- підготовка тез, конспектів навчальних або наукових текстів;
- систематичність роботи на семінарських заняттях, активність під час обговорення питань.

Критеріями оцінки є:

усні відповіді:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладання, культура мови;
- емоційність та переконаність;
- використання основної та додаткової літератури;
- аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки;

виконання письмових завдань:

- повнота розкриття питання;
- цілісність, системність, логічність, уміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи.

Максимальний бал за виступ з питань певної теми модуля на ***семінарському занятті*** – **5 балів**:

- **5-4 б.** ставиться, коли студент повністю засвоїв теоретичний матеріал, логічно викладає його, пов'язуючи з вивченим раніше, бачить міжпредметні зв'язки, наводить аргументи, робить покликання на потрібну літературу. Обов'язковим є ознайомлення з додатковою літературою, її опрацювання і використання під час розкриття питання. Студент робить висновки, висловлює гіпотези, дискутує.
- **2,5-3 б.** ставиться, коли студент засвоїв теоретичний матеріал, вільно викладає його, наводить приклади, однак є незначні проблеми з усвідомленням системних зв'язків, коментарем теоретичного матеріалу. Не завжди дотримується логіки викладу, припускається незначних помилок чи неточностей.
- **1,5-2 б.** ставиться студентові, який засвоїв матеріал на рівні переказування, відтворює вивчене не завжди логічно, припускається помилок.
- **0,5-1 б.** одержує студент, який невпевнено переказує матеріал, не завжди вправно ілюструючи його. Під час відповіді потребує допомоги, допускається помилок.

До 15-ти балів студент може отримати за виконані завдання ***самостійної роботи*** з певної теми модуля, з урахуванням якості, повноти виконання завдання.

До 5-ти балів ставиться студентові, який робить вдалі доповнення протягом семінарських занять з певної теми модуля, виправляє неточності, однак при цьому індивідуально не виступає з окремих питань;

До 20-ти балів ставиться студентові, який підготував значний за обсягом та змістом конспект до семінарських занять з певної теми модуля;

10 балів одержує студент, який старанно працював упродовж заняття, виконував вправи, залучався до колективних обговорень тощо.

Якщо студент жодного разу не відповідав на семінарських заняттях, матиме за відповідний поточний контроль 0 балів.

За рішенням кафедри студентам, які брали участь у науково-дослідній роботі – роботі конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій, були учасниками олімпіад, конкурсів тощо можуть нараховуватися додаткові бали: **до 25 балів**.

35 балів студент може отримати за присутність та плідну роботу на лекції та семінарі.

Студент, який не з'являвся на заняття (з поважних причин, підтверджених документально), а отже, не мав **поточних оцінок**, має право повторно пройти поточний контроль під час консультацій. На консультаціях студент може відпрацювати пропущені семінарські заняття, захистити реферати, а також ліквідувати заборгованості з інших видів навчальної роботи.

Дві контрольні роботи у формі чотирирівневих завдань передбачено за результатами вивчення тем модуля 1 і модуля 2.

Тривалість виконання контрольних завдань не повинна перевищувати двох академічних годин.

До контрольних робіт допускаються всі студенти незалежно від результатів поточного контролю.

Для проведення контрольних робіт озроблено контрольні завдання двох варіантів, які є рівнозначні за трудомісткістю.

За виконання контрольних робіт студент отримує бали, які враховуються в процесі розрахунків підсумкової семестрової оцінки:

- максимальна кількість балів – **40 (1-ша робота), 30 (2-га робота)**.

У процесі виконання контрольних завдань студент може користуватися лише тими допоміжними матеріалами, які визначені викладачем. Студентові забороняється в будь-якій формі обмінюватися інформацією з іншими студентами та користуватися матеріалами, крім дозволених. За умови порушення студентом установлених правил виконання контрольних завдань викладач позбавляє можливості продовжувати виконання контрольних завдань, не перевіряє роботу, робить на ній відповідний запис і оцінює нулем балів. Результати контрольного заходу студента, який не з'явився на нього, також оцінюються нулем балів незалежно від причини.

Результати контрольних робіт доводяться до відома студентів не пізніше ніж через два робочі дні після їх виконання.

Перескладання контрольних робіт допускається в терміни, визначені викладачем, під час поточних консультацій.

9.2. ПІДСУМКОВИЙ (СЕМЕСТРОВИЙ) КОНТРОЛЬ

З дисципліни «Філософія наукового пізнання» передбачена така форма семестрового контролю, як **залік**, який проводиться наприкінці семестру.

Підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів поточного контролю. Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру.

Усім студентам, які повністю виконали навчальний план і позитивно атестовані з цієї дисципліни (набрали не менше 60 % від 100 балів), сумарний результат семестрового контролю в балах та дворівневою шкалою «зараховано», «не зараховано», за шкалою ECTS заноситься у Відомість обліку успішності, Залікову книжку студента. Заповнена та оформлена відомість обліку успішності повертається у деканат у визначений термін особисто викладачем.

У випадку отримання менше 60 балів (FX,F) за результатами семестрового контролю, студент

обов'язково здійснює перескладання для ліквідації академзаборгованості.

10. Розподіл балів, які отримують студенти
Дисципліна «Філософія наукового пізнання»

Поточне тестування та самостійна робота								Сума
№ 1				№ 2			№ 3	Підсумко ва семестро ва
T. 1	T.2	T. 3	КР 1	T. 4	T. 5	КР 2	T. 6	
5	5	5	40	5	5	30	5	100

T1, T2 ... T9 – теми розділів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Робоча програма та сила бус з дисципліни «Філософія наукового пізнання».
2. Тексти лекцій (в електронному варіанті).

12. Рекомендована література

1. Багдасарьян, Н.Г. История, философия и методология науки и техники: Учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / Н.Г. Багдасарьян, В.Г. Горохов, А.П. Назаретян. - Люберцы: Юрайт, 2016. - 383 с.
2. Бартенев, С.А. История и философия экономической науки: пособие к кандидатскому экзамену / С.А. Бартенев. - М.: Магистр, 2011. - 271 с.
3. Бартенев, С.А. История и философия эконом.науки: Пособие. / С.А. Бартенев. - М.: Магистр, 2017. - 480 с.
4. Батурич, В.К. Философия науки: Учебное пособие / В.К. Батурич. - М.: Юнити-Дана, 2013. - 303 с.
5. Батурич, В.К. Философия науки: Учебное пособие / В.К. Батурич. - М.: Юнити, 2015. - 303 с.
6. Бельская, Е.Ю. История и философия науки (философия науки): Учебное пособие / Е.Ю. Бельская, Н.П. Волкова. - М.: МАИ, 2014. - 224 с.
7. Бельская, Е.Ю. История и философия науки (Философия науки): Учебное пособие / Е.Ю. Бельская, Н.П. Волкова, М.А. Иванов; Под ред. Ю.В. Крянева, Л.Е. Моторина. - М.: Альфа-М, Инфра-М, 2012. - 416 с.
8. Бессонов, Б.Н. История и философия науки: Учебное пособие для магистров / Б.Н. Бессонов. - М.: Юрайт, ИД Юрайт, 2012. - 394 с.
9. Бессонов, Б.Н. История и философия науки: Учебное пособие для магистров / Б.Н. Бессонов. - Люберцы: Юрайт, 2016. - 394 с.

10. Борзенков, В.Г. История и философия науки. В 4 кн. Кн. 1: Общие вопросы / В.Г. Борзенков. - М.: Моск. университета, 2009. - 264 с.
11. Борзенков, В.Г. Философия науки. На пути к единству науки: Учебное пособие / В.Г. Борзенков. - М.: КДУ, 2008. - 320 с.
12. Борзенков, В.Г. Философия науки. На пути к единству науки / В.Г. Борзенков. - М.: КДУ, 2008. - 320 с.
13. Борзенков, В.Г. История и философия науки. В 4-х т.Т. 1. История и философия науки. В 4-х книгах. Книга I: Общие вопросы: Учебное пособие / В.Г. Борзенков. - М.: МГУ, 2012. - 264 с.
14. Борзенков, В.Г. История и философия науки. В 4 кн. Кн. 1: Общие вопросы / В.Г. Борзенков. - М.: Моск. университета, 2012. - 264 с.
15. Булдаков, С.К. История и философия науки: Учебное пособие для аспирантов и соискателей ученой степени кандидата наук / С.К. Булдаков. - М.: ИЦ РИОР, 2013. - 141 с.
16. Булдаков, С.К. История и философия науки: Учебное пособие / С.К. Булдаков. - М.: Риор, 2014. - 256 с.
17. Бучило, Н.Ф. История и философия науки: Учебное пособие / Н.Ф. Бучило, И.А. Исаев. - М.: Проспект, 2012. - 432 с.
18. Бучило, Н.Ф. История и философия науки: Учебное пособие / Н.Ф. Бучило, И.А. Исаев. - М.: Проспект, 2016. - 432 с.
19. Вальяно, М.В. История и философия науки: Учебное пособие / М.В. Вальяно.. - М.: Альфа-М, Инфра-М, 2012. - 208 с.
20. Вечканов, В.Э. История и философия науки: Учебное пособие / В.Э. Вечканов. - М.: ИЦ РИОР, НИЦ Инфра-М, 2013. - 256 с.
21. Вечканов, В.Э. История и философия науки: Учебное пособие / В.Э. Вечканов. - М.: Риор, 2011. - 128 с.
22. Гагаев, А.А. Философия здравого смысла: Критика оснований разума. Книга 2-2: Здравый смысл как основание науки / А.А. Гагаев, П.А. Гагаев. - М.: Ленанд, 2015. - 568 с.
23. Гагаев, А.А. Философия здравого смысла: Критика оснований разума. Книга 2-1: Здравый смысл как основание науки. Ч.1 / А.А. Гагаев, П.А. Гагаев. - М.: Ленанд, 2015. - 672 с.
24. Гагаев, А.А. Философия здравого смысла: Критика оснований разума. Книга 2-1: Здравый смысл как основание науки. Ч.1: Здравый смысл в основаниях философии, математики, естественных, технических, социальных и гуманитарных наук / А.А. Гагаев, П.А. Гагаев. - М.: Ленанд, 2015. - 672 с.
25. Гришунин, С.И. Философия науки. Основные концепции и проблемы / С.И. Гришунин. - М.: КД Либроком, 2009. - 224 с.
26. Гусева, Е.А. Философия и история науки: Учебник / Е.А. Гусева, В.Е. Леонов. - М.: НИЦ Инфра-М, 2013. - 128 с.
27. Гусева, Е.А. Философия и история науки: Учебник / Е.А. Гусева, В.Е. Леонов. - М.: Инфра-М, 2018. - 32 с.
28. Джексон, Т. Философия. Иллюстрированная хронология науки / Т. Джексон. - М.: АСТ, 2017. - 224 с.
29. Зайчик, Ц.Р. История и философия науки и техники. Книга 2. Философия науки и техники / Ц.Р. Зайчик. - М.: ДеЛи плюс, 2011. - 320 с.
30. Зайчик, Ц.Р. История и философия науки и техники Кн. 1 История науки и техники / Ц.Р. Зайчик. - М.: ДеЛи Принт, 2010. - 480 с.
31. Зайчик, Ц.Р. История и философия науки и техники Кн. 1 История науки и техники / Ц.Р. Зайчик, Б.Ц. Зайчик. - М.: ДеЛи принт, 2010. - 480 с.
32. Золотухин, В.Е. История и философия науки для аспирантов: кандидатский экзамен за 48 часов: учебное пособие / В.Е. Золотухин. - Рн/Д: Феникс, 2017. - 158 с.
33. Канке, В.А. Философия экономической науки: Учебное пособие / В.А. Канке. - М.: Инфра-М, 2012. - 384 с.
34. Канке, В.А. Философия экономической науки / В.А. Канке. - М.: Инфра-М, 2012. - 384 с.

35. Канке, В.А. Специальная и общая философия науки. Энциклопедия: Словарь / В.А. Канке. - М.: Инфра-М, 2018. - 80 с.
36. Канке, В.А. Философия экономической науки: Учебное пособие / В.А. Канке. - М.: Инфра-М, 2017. - 544 с.
37. Карако, П.С. Философия и методология науки: В.И. Вернадский. Учение о биосфере и ноосфере / П.С. Карако.. - Мн.: Экоперспектива, 2008. - 262 с.
38. Касавин, И.Т. Социальная философия науки. российская перспектива / И.Т. Касавин. - М.: КноРус, 2018. - 479 с.
39. Клементьев, Д.С. История и философия науки. В 4 кн. Кн. 3: История и философия социологии / Д.С. Клементьев. - М.: Моск.университета, 2009. - 288 с.
40. Кохановский, В.П. Философия науки: Учебное пособие / В.П. Кохановский, В.И. Пржиленский, Е.А. Сергодеева. - М.: Норма, 2017. - 416 с.
41. Кохановский, В.П. Философия науки: Учебное пособие / В.П. Кохановский, В.И. Пржиленский, Е.А. Сергодеева. - М.: ИКЦ МарТ, МарТ, 2006. - 496 с.
42. Крянев, Ю.В. История и философия науки (Философия науки): Учебное пособие / Ю.В. Крянев, Е.Ю. Бельская, Н.П. Волкова. - М.: Альфа-М, 2016. - 366 с.
43. Кузнецов, Б.Г. Философия оптимизма: Перспективы науки и философские основы прогноза / Б.Г. Кузнецов. - М.: Ленанд, 2019. - 360 с.
44. Кузьменко, Г.Н. Философия и методология науки: Учебник для магистратуры / Г.Н. Кузьменко, Г.П. Отюцкий. - Люберцы: Юрайт, 2016. - 450 с.
45. Лебедев, С.А. Философия науки: краткая энциклопедия (основные направления, концепции, категории) / С.А. Лебедев. - М.: Академический проект, 2008. - 692 с.
46. Лебедев, С.А. Философия науки: Терминологический словарь / С.А. Лебедев. - М.: Академический проспект, 2011. - 269 с.
47. Лебедев, С.А. Философия науки: Учебное пособие для магистров / С.А. Лебедев. - Люберцы: Юрайт, 2015. - 296 с.
48. Лебедев, С.А. Философия науки: общие проблемы: Учебное пособие / С.А. Лебедев.. - М.: МГУ, 2012. - 336 с.
49. Лебедев, С.А. Философия науки: общие проблемы / С.А. Лебедев. - М.: МГУ, 2012. - 336 с.
50. Лебедев, С.А. Философия науки. Терминологический словарь / С.А. Лебедев. - М.: Академический проект, 2011. - 269 с.
51. Лебедев, С.А. История и философия науки / С.А. Лебедев, В.А. Рубочкин. - М.: Моск.университета, 2010. - 200 с.
52. Лебедев, С.А. Эпистемология и философия науки. Классическая и неклассическая: Учебное пособие / С.А. Лебедев, С.Н. Коськов. - М.: Академический проект, 2014. - 295 с.
53. Лешкевич, Т.Г. Философия науки: Учебное пособие / Т.Г. Лешкевич, И.К. Лисеев. - М.: Инфра-М, 2018. - 512 с.
54. Мамзин, А.С. История и философия науки: Учебник для магистров / А.С. Мамзин, Е.Ю. Сиверцев. - Люберцы: Юрайт, 2016. - 360 с.
55. Мареева, Е.В. Философия науки: Учебное пособие / Е.В. Мареева, С.Н. Мареев, А.Д. Майданский. - М.: Инфра-М, 2018. - 544 с.
56. Мареева, Е.В. Философия науки: Учебное пособие для аспирантов и соискателей / Е.В. Мареева, С.Н. Мареев, А.Д. Майданский. - М.: Инфра-М, 2012. - 333 с.
57. Маринко, Г.И. История и философия науки. В 4 кн. Кн. 2: История и философия наук об управлении. / Г.И. Маринко, Е.М. Панина. - М.: Моск.университета, 2012. - 240 с.
58. Маринко, Г.И. История и философия науки. В 4-х т. Т.2. История и философия науки. В 4-х книгах. Книга 2: История и философия наук об управлении: Учебное пособие / Г.И. Маринко. - М.: МГУ, 2012. - 240 с.
59. Матяш, Т.П. Философия и история науки и техники: Учебное пособие / Т.П. Матяш. - М.: Риор, 2017. - 40 с.
60. Матяш, Т.П. История и философия науки (для аспирантов) / Т.П. Матяш, Е.Ю. Положенкова, К.В. Воденко. - М.: КноРус, 2014. - 384 с.

61. Могилевский, Б.М. Природа глазами физика. (Философия науки) / Б.М. Могилевский. - М.: КД Либроком, 2013. - 272 с.
62. Никитич, Л.А. История и философия науки: Учебное пособие / Л.А. Никитич. - М.: Юнити, 2012. - 335 с.
63. Никифоров, А.Л. Философия и история науки: Учебное пособие / А.Л. Никифоров. - М.: Инфра-М, 2018. - 384 с.
64. Новиков, А.С. Структурный анализ науки: Проблемы. Поиски. Открытия. (Философия научного поиска) / А.С. Новиков. - М.: Ленанд, 2015. - 480 с.
65. Оришев, А.Б. История и философия науки: Учебное пособие / А.Б. Оришев, А.А. Мамедов, К.И. Ромашкин. - М.: Риор, 2016. - 109 с.
66. Островский, Э.В. История и философия науки: Учебное пособие / Э.В. Островский. - М.: Вузовский учебник, НИЦ Инфра-М, 2013. - 328 с.
67. Островский, Э.В. История и философия науки: Учебное пособие / Э.В. Островский. - М.: Вузовский учебник, 2014. - 200 с.
68. Петров, Ю. История и философия науки. Математика, вычислительная техника, информатика / Ю. Петров. - СПб.: ВHV, 2012. - 448 с.
69. Платонова, С.И. История и философия науки: Учебное пособие / С.И. Платонова. - М.: Риор, 2019. - 128 с.
70. Пржиленский, В.И. Философия юридической науки: Учебное пособие / В.И. Пржиленский. - М.: Норма, 2017. - 352 с.
71. Рузавин, Г.И. Философия науки: Учебное пособие / Г.И. Рузавин. - М.: Юнити, 2012. - 400 с.
72. Светлов, В.А. Философия и методология науки: Учебное пособие / В.А. Светлов, И.А. Пфаненштиль. - М.: Инфра-М, 2019. - 288 с.
73. Смирнова, О.В. Философия науки и техники: Учебное пособие / О.В. Смирнова. - М.: Флинта, 2014. - 296 с.
74. Старостин, А.М. Философия науки: Учебное пособие / А.М. Старостин. - М.: Дашков и К, 2016. - 368 с.
75. Старостин, А.М. Философия науки: Учебное пособие / А.М. Старостин и др. - М.: Дашков и К, 2016. - 368 с.
76. Степин, В.С. История и философия науки / В.С. Степин. - М.: Академический проспект, 2012. - 423 с.
77. Степин, В.С. История и философия науки / В.С. Степин. - М.: Академический проект, 2014. - 424 с.
78. Степин, В.С. Философия и методология науки / В.С. Степин. - М.: Академический проект, 2015. - 716 с.
79. Франк, Ф. Философия науки: Связь между наукой и философией. Пер. с англ. / Ф. Франк. - М.: Издательство ЛКИ, 2010. - 512 с.
80. Шишков, И.З. История и философия науки / И.З. Шишков. - М.: Ленанд, 2019. - 664 с.
81. Шишков, И.З. История и философия науки / И.З. Шишков. - М.: Ленанд, 2018. - 664 с.
82. Kharchenko Julia, Kharchenko Sergej, Olena Sidorkina, Alla Fabrika and Oleg Rusul 2020 Features of application of fundamental knowledge in innovative space: ontological aspect E3S Web of Conferences **157**, 04012 (2020) DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202015704012>
83. Kharchenko Julia, Kharchenko Sergej, Lavrinenko Svetlana and Antipova Olga 2020 Management of social virtuum as a singular space-time continuum and its logistics: phenomenological divergence and convergence E3S Web of Conferences **175**, 15036 (2020) DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202017515036>
84. Kharchenko Julia, Sergej Kharchenko, Olena Sidorkina, Alla Fabrika and Oleg Rusul 2021 Sustainability of social being as an effect of transforming non-random events into constructive energy (synergetic and transcendent approaches) E3S Web Conferences Volume 258, 07049 (2021) DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202125807049>